

Rogemus ergo populi
Dei Matrem et Virginem
Ut ipsa nobis impetret
Pacem et indulgentiam.

Gloria tibi, Domine,
Qui natus es de Virgine, etc.

DE INCARNATIONE VERBI DEI¹

- 2077 [...] Ὑποκλέπτειν τοίνυν οἴονται τινες τῶν ἀκρωμένων τὰς ψυχάς, ἀνθρώπων, φησί, λέγοντες ἀνειληφέναι τὸν Θεὸν Λόγον· καὶ διὰ τοῦτο πρόοδον πεποιῆσθαι διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον ἀποτεθεῶσθαι τῷ Θεῷ Λόγῳ, οὐ συνιέντες τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, καὶ τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας τοῦ Μονογενοῦς τὴν χάριν μετρίαν ποιούμενοι. Ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτω δεδιδάγμεθα· ἓνα, καὶ τὸν αὐτὸν ἴσμεν, ἀδελφοί, τὸν διὰ τῆς ἁγίας Παρθένου τῆς Θεοτόκου Μαρίας γεννηθέντα, Θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, ἔμψυχον, λογικόν. Ταύτητοι καὶ Θεοτόκον λέγομεν τὴν ἁγίαν Παρθένον, καὶ ἐνφικημένοι οὐσιωδῶς τὸν Θεὸν Λόγον ἐν αὐτῇ οὐ δοκῆσει, ἀλλὰ ἐνεργεία· τὸν αὐτὸν διμνηαῖον, καὶ τριμνηαῖον, Υἱὸν τε Θεοῦ ἅμα, καὶ Υἱὸν ἀνθρώπου. Ἀλλὰ γὰρ καὶ τὰς τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ μὴν καὶ τὰς ἐν ἐξουσίᾳ τῇ θεοπρεπεῖ φωνάς, ἃς διαγορεύουσιν ἡμῖν αἱ θεῖαι Γραφαὶ περὶ αὐτοῦ εἰς ἓν * πρόσωπον συνῆχθαι φαμεν. Τὸν αὐτὸν γὰρ ἴσμεν ἐπὶ τὸ προσκεφάλαιον καθεύδοντα [καθήμενον], τὸν αὐτὸν τῇ θαλάσῃ ἐπιτιμῶντα

PG
75, 1413

*1416

- 2077 [...] Sunt ergo qui in auditorum animos furtim ac per fraudem irrepunt, Deum Verbum asserentes hominem assumpsisse, ac idcirco per sanctam Virginem prodiisse, et hunc eundem hominem a Deo Verbo deificatum esse; magnum illud pietatis mysterium non intelligentes, dispensationisque Unigeniti cum carne beneficium parvificientes. Nos autem, fratres, non sic edocti sumus. Illum namque qui ex sancta Virgine natus est, unum eundemque esse agnoscimus, perfectum Deum et perfectum hominem anima rationali praeditum. Hae etiam de causa sanctam Virginem Deiparam appellamus; Deumque Verbum non opinione, sed re ipsa in illa habitasse dicimus: eundem bimestrem et trimestrem, Filium Dei simul, et Filium hominis. Quin etiam voces illas, quas divinae Litterae modo humanitati, modo divinae illius potestati * tribuunt, in unam dumtaxat personam convenire praedicamus. Eundem enim agnoscimus qui super cervical dormiebat, et qui mare et ventos ex potestate increpabat: ²

PG
75, 1414

*1415

¹ Exstat inter op. S. Cyrilli Alex., sed est aetatis posterioris (cf. Lau 166).

² Marc. IV, 38.

ἐν ἐξουσίᾳ, καὶ τοῖς ἀνέμοις· τὸν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότα, τὸν αὐτὸν καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα, ὡς ἐπὶ στερεᾶς γῆς, ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ· ὁ αὐτὸς τοίνυν Θεός, ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος ὁμολογουμένως. Τί γὰρ τὸ θαῦμα, εἰ ἄνθρωπός τις τῶν καθ' ἡμᾶς ἐν ἐξουσίᾳ δυνάμεις Θεοῦ ἐνεργεῖν [ἴσ. ἐν ἐξουσίᾳ Θεοῦ, δυνάμεις ἐνεργεῖν] λέγεται; Ἄλλ' ἵνα τὸν αὐτὸν Θεὸν Λόγον κεκενωῶσθαι ὑποδείξωσιν ἡμῖν αἱ θεῖαι Γραφαί, οὐ δοκῆσει, ἀλλὰ ἐνεργεία, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἡμῖν διαγορεύουσι προφητικοῖς, καὶ μὴν καὶ ἀποστολικοῖς κηρύγμασι, τὸν αὐτὸν εἶπον Θεόν, τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον. Θεοῦ τοίνυν ἡ σύλληψις ἡ παρθενική· Θεοῦ ἡ γέννησις· Θεοῦ ἡ κατὰ πάντα πρὸς ἡμᾶς, καὶ δι' ἡμᾶς ὁμοίωσις οἰκονομικῶς· Θεοῦ τὸ πάθος· Θεοῦ τοῖς ἐν φυλακῇ καὶ ἐν τῷ σκότει ἡ κήρυξις· Θεοῦ ἀνάστασις· Θεοῦ ἡ ἀνάληψις. Ὁ ἀχώρητος ἑαυτὸν δέδωκε κεχωρηῆσθαι δι' ἡμᾶς ἐν τῇ τῆς Παρθένου μήτρᾳ, μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, ἣν προσελάβετο ἐξ αὐτῆς. Ὁ ἀχώρητος ἐν σαρκὶ ἐχωρεῖτο· ὁ ἀναλλοίωτος ἐν ἀνθρώπου μορφῇ.

DIALOGUS CUM NESTORIO ¹

Pⁱ
76 249

Νεστόριος. Ὅταν ἡ θεία Γραφή διαλέγῃται γέννησιν Χριστοῦ ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου [ἡ] θάνατον, οὐδαμοῦ τεθεῖσα φαίνεται Θεοῦ, ἀλλὰ

2078

eumdem qui ex itinere defatigabatur,² et qui super mare, perinde ac super solidam terram, sua potestate gradiebatur.³ Idem itaque citra ullam controversiam Deus simul et homo existit. Quid enim mirum esset, si nostrae conditionis homo quispiam Dei potestate munitus miracula patraret? Verum ut illud ipsum Dei Verbum non imaginatione, aut apparenti quadam ratione, sed re ipsa se exinanivisse, divinae Scripturae nobis ostendant, unum eumdemque Deum simul et hominem per prophetas et apostolos nobis diserte pronuntiantes dixerunt. Dei itaque erat illa ex Virgine conceptio, Dei nativitas, Dei similitudo, qua nobis nostri causa dispensatorie per omnia assimilatus est, Dei passio, Dei iis qui in carcere et in tenebris erant praedicatio, Dei resurrectio, Dei tandem in coelos assumptio. Qui capi non poterat, per carnem quam nostri causa ex Maria sumpsit, virginali utero concludi ac definiri sustinuit. Qui late omnia excedit, carne continetur. In quem nulla mutatio cadit, humanam formam subiit.

PG
76, 250

Nestorius. Cum divina Scriptura narrat Christi ex Maria Virgine nativitatem, vel mortem, nusquam apponit vocabulum Dei,

2078

¹ Non est *S. Cyrilli Alex.*, sed aetatis posterioris (cf. Lau 166).

² Io. IV, 6.

³ Matth. XIV, 25.

● PG 75, 1416.

Χριστοῦ ἢ Κυρίου ἢ Ἰησοῦ, ἐπειδὴ τὰ τρία ταῦτα τῶν δύο φύσεων σημαντικά, ποτὲ μὲν ταύτης, ποτὲ δὲ ἐκείνης· οἷόν τι λέγω· Ὅταν τὴν ἐκ Παρθένου γέννησιν ἡμῖν τοῦ Χριστοῦ μηνύει [cod. μηνύων] ὁ Ἀπόστολος, λέγει· «Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν γενόμενον ἐκ γυναικός»· οὐκ εἶπε δέ· Ἐξαπέστειλε τὸν Θεὸν Λόγον· λαμβάνει δὲ τὸ ὄνομα τὸ μηνύον τὰς δύο γενέσεις, ἤτοι Θεὸν [cod. Θεός] καὶ ἄνθρωπον, ἐπειδὴ διπλοῦς ἐστὶν ὁ Χριστός· Υἱὸν γὰρ Θεοῦ ἐγέννησεν ἢ Παρθένος, καθότι ἔφησεν· «Ἵμεῖς δὲ θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες»· ὅθεν Χριστοτόκον, Κυριοτόκον, ἀνθρωποτόκον ἐμάθομεν ἀπὸ τῆς Γραφῆς λέγειν, Θεοτόκον δὲ οὐδαμῶς ἐδιδάχθημεν λέγειν τὴν ἁγίαν Παρθένον.

Κύριλλος. Ἡσαίας βοᾷ ἐν Πνεύματι λέγων· «Ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἐστὶ * μεθερμηνεύμενον· Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός»· Θεὸς οὖν ὁ τεχθεὶς, καὶ ἄν θέλῃς, καὶ μὴ θέλῃς. *252

Νεστ. Ὁ ἄγγελος τῷ Ἰωσήφ εἶπεν· «Ἀνάστα, παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι»· οὐκ εἶπε δέ· Παράλαβε τὸν Θεὸν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

Κύρ. Ἀλλ' ὁ ἀρχάγγελος Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον λέγει· «Πνεῦμα

sed Christi aut Domini aut Iesu, quoniam tria haec duarum naturarum significativa sunt, modo unius, modo alterius. Exempli causa cum ex Virgine Christi nativitatem nobis innuit Apostolus, ait: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*.¹ Non dixit, «*Misit Deum Verbum*»; sed utitur vocabulo *fili* quod utramque naturam denotat, Dei scilicet et hominis, quandoquidem duplex est Christus. Nam Dei Filium peperit Virgo eo sensu quo dictum est: *Vos autem dii estis et filii Altissimi omnes*.² Quamobrem Christiparam, Dominiparam, hominiparam didicimus a Scriptura dicere, deiparam vero nunquam docti fuimus sanctam Virginem appellare.

Cyrillus. Isaias clamat in Spiritu dicens: *Ecce virgo concipiet et pariet filium, et vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum * Nobiscum Deus*.³ Deus erat itaque qui natus est, velis, nolis. *251

Nest. Angelus Iosepho dixit: *Surgens accipe puerum et matrem eius, et fuge in Aegyptum, et esto ibi usque dum dicam tibi*.⁴ Non dixit: Accipe Deum et matrem eius.

Cyr. Attamen archangelus Gabriel Virgini ait: *Spiritus san-*

¹ Gal. IV, 4.

² Ps. LXXXI, 6.

³ Isa. VII, 14.

⁴ Matth. II, 13.

ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον, υἱὸς Ὑψίστου κληθήσεται ».

Νεστ. Ὁ Ἀπόστολος ἔφη· « Ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν » ὅπερ ἐστὶ τὸ ἡμέτερον ἐνδυσάμενος σῶμα, ἔνθα προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις, ὡς Κυριακὸς ἄνθρωπος.

Κύρ. Πᾶν τὸ γενόμενον ἐκ τῆς σαρκός, σὰρξ ἐστὶ· οὐκ ἀναιρεῖ δὲ τῆς γεννήσεως παράδοξον· ὡς γὰρ ὁ Θεὸς τίκτει θεϊκῶς, οὕτω καὶ ἡ θεοπρεπὴς Παρθένος ἔτεκεν ἐν σαρκὶ τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν Λόγον.

Νεστ. Πᾶσα μήτηρ τὸ ὁμοούσιον αὐτῆς τίκτει· οὐκ ἔστιν οὖν αὐτοῦ μήτηρ, εἰ μὴ αὐτὸς ὁμοούσιος αὐτῆς ὑπάρχει· πῶς γὰρ αὐτοῦ μήτηρ τοῦ ἀλλοτρίου τῆς οὐσίας αὐτῆς ὑπάρχοντος [cod. τὸ ἀλλότριον ὑπάρχον];

Κύρ. Ἡμᾶς ἐκ Παρθένου καὶ ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἓνα Υἱὸν ἐδιδάχθημεν ὁμολογεῖν, ὁμοούσιον τῇ μητρὶ ὡς τῷ Πατρὶ, καθὼς οἱ Πατέρες εἰρήκασιν.

Νεστ. Διαιρῶ τὰς φύσεις, ἐνῶ τὴν προσκύνησιν, ἐπειδὴ ἀχώριστος τοῦ φαινομένου Θεός· διὰ τοῦτο οὐ χωρίζω τὴν τιμὴν.

Κύρ. Ὁ διαιρῶν τὰς φύσεις, δύο υἱοὺς λέγει, μὴ πιστεύων τῇ Γραφῇ λεγούσῃ, ὅτι « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο ».

*ctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideo et quod nascetur ex te sanctum, Filius Altissimi vocabitur.*¹

Nest. Apostolus ait: *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens;*² id est, nostrum sibi induens corpus, in quo *proficiebat sapientia ac aetate et gratia apud Deum et homines,*³ tamquam homo Dominicus.

Cyr. Quidquid factum est, ex carne, caro est, neque tamen hinc perimitur nativitatis miraculum. Sicut enim Deus divinitus generat, ita venerabilis quoque Virgo peperit in carne Verbum ex Deo Deum.

Nest. Omnis mater consubstantialem suum parit: non est ergo eius mater, nisi ipse est illi consubstantialis. Nam quomodo sit mater eius, qui ab ipsius substantia alienus fuerit?

Cyr. Nos ex Virgine et ex Spiritu sancto unum Filium edocti fuimus confiteri, consubstantialem matri ut Patri, sicuti Patres dixerunt.

Nest. Divido naturas, unam facio adorationem, quia Deus inseparabilis est ab eo qui cernitur. Ideo honorem non divido.

Cyr. Qui naturas dividit, duos dicit filios, Scripturae non credens dicent: *Verbum caro factum est.*⁴

¹ Lc. I, 35.

² Philip. II, 7.

³ Lc. II, 52.

⁴ Io. I, 14.

Νεστ. Παῦλος λέγει « ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γενέσθαι Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι ἑαυτὸν, θυσίαν ἑαυτὸν προσέφερον ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὡς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ· ἔθεν ἀρχιερεὺς καθίσταται τὰ πρὸς τὸν Θεόν ».

Κύρ. Παῦλος λέγει· « Χριστὸς ἅπαξ προσενεχθεὶς εἰς τὸ πολλῶν ἀνεγκεῖν ἁμαρτίας, ἐκ δευτέρου χωρὶς ἁμαρτίας ὀφθήσεται ». Καὶ πάλιν· « Ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, καὶ δόλος οὐχ ὑπῆρχεν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ »· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς ἑαυτὸν προσφέρει ὑπὲρ ἡμῶν· ἴδε οὖν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀνήνεγκεν αὐτόν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ.

Νεστ. Αὐτοῦ λέγοντος· « Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ζήσεται δι' ἐμοῦ, καθὼς ἐγὼ ζῶ διὰ τὸν ἀποστείλαντά με Πατέρα ». * Τίνα οὖν ἐσθίεις, αἰρετικέ; τὴν θεότητα, ἢ τὴν ἀνθρωπότητα; Οὐκ εἶπε *253 γὰρ ὁ Χριστός· Ὁ τρώγων μου τὴν θεότητα, ἀλλὰ τὴν σάρκα.

Κύρ. Ἐγὼ μὲν πίστει μεταλαμβάνω τὴν τοῦ ζωοποιοῦ Λόγου ζωοποιούσαν σάρκα· ἔθεν ὁ Σωτὴρ ἔφη· « Οἱ ἐσθιοντες ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα »· οἱ δὲ ἀναξίως μεταλαμβάνοντες, διὰ τῆς ἀπειθείας κριθήσονται.

Νεστ. « Κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ· Πνεῦμα Κυρίου

*Nest. Paulus dicit pontificem et apostolum confessionis nostrae esse Iesum, qui fidelis est ei qui fecit ipsum, qui semet hostiam obtulit pro se haud minus quam pro populo. Quare pontifex est constitutus in iis quae ad Deum pertinent.*¹

*Cyr. Paulus ait: Christus semel oblatus ad multorum perferenda peccata, secundo sine peccato apparebit.*² Item: *Qui peccatum non fecit, nec dolus erat in ore eius.*³ Et en ipse semet pro nobis offert. Videsis itaque quod non pro se ipso se obtulit, sed pro populo.

*Nest. Cum ipse dicat: Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, vivet propter me, sicut ego vivo propter eum, qui me misit, Patrem.*⁴ * Quid ergo manducas, o haeretice? Divinitatem, an humanitatem? Non enim dixit Christus: Qui manducat meam divinitatem, sed carnem. *254

*Cyr. Ego fide recipio vivificantis Verbi carnem. Unde Servator ait: Qui manducant ex hoc pane, non gustabunt mortem in aeternum.*⁵ Qui vero indigne sumunt, propter incredulitatem iudicabuntur.

*Nest. Dominus misit me et Spiritus eius.*⁶ *Spiritus Domini super*

¹ Hebr. III, 1, et V, 1.

² Hebr. IX, 28.

³ I Petr. II, 22.

⁴ Io. VI, 57, 58.

⁵ Io. VI, 59.

⁶ Isa. XLVIII, 16.

ἐπ' ἐμέ, οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με »· καὶ διὰ τοῦτο φησιν· «Ἐχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου »· νόει οὖν τὸν χρισθέντα, ὁμολογεῖ τὸν χρίσαντα, καὶ προσκύνει τὸν ναὸν διὰ τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα.

Κύρ. Ἐγὼ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ἓνα ὕϊόν ἐκ δύο ὁμολογῶ· τὸν ἓνα εἰς δύο οὐ διαιρῶ.

HYMNUS ACATHISTUS¹

Τροπάριον

PG
92, 1335

Τὸ προσταχθὲν μυστικῶς λαθὼν ἐν γνώσει, ἐν τῇ σικηνῇ τοῦ Ἰωσήφ σπουδῇ ἐπέστη ὁ ἀσώματος, λέγων τῇ ἀπειρογάμῳ· Ὁ κλίνας τῇ καταβάσει τοὺς οὐρανοὺς χωρεῖται ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοί· ὃν καὶ βλέπων ἐν μήτρᾳ σου λαθόντα δούλου μορφὴν ἐξίσταμαι κραυγάζειν σοι·

2079

Χαῖρε, νύμφη ἀνύμφευτε.

Κοντάκιον

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια, ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν, εὐ-

*me, propter quod unxit me.*² Ideoque dixit: *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae prae consortibus tuis.*³ Intellige ergo unctum, confitere ungentem, adora templum propter eum qui in ipso habitat.

Cyr. Ego ex sancto Spiritu et Maria Virgine unum Filium ex duobus confiteor. Unum in duos non divido.

Troparion

PG
92, 1336

Iussum arcana mente complexus incorporeus Gabriel, Iosephi domum festinanter ingressus est dicens Virgini nuptiarum nesciae: Qui coelos inclinavit descensu citra mutationem totus in te recipitur: quem ergo quidem videns in utero tuo servi formam accepisse, prae admiratione ad te clamo:

2079

Ave, sponsa innupta.

Contacium

Tibi ego invictae Imperatrici acceptos triumphos, tibi gratiarum

¹ Viri docti attribuunt hunc nobilem Hymnum *Sergio* vel *Germano Constantinopolitanis*, nec non *Georgio Pisidae*. Attributio vere *S. Romano* videtur nonnullis probabilis; quaestio tamen, ad hodiernum diem, sub iudice manet, et Hymnus attribuitur *Anonymo* cuidam saec. vi (cf. Cay II, 209-210; Al 570. Cf. etiam RPhTh 547; Ti 327).

² Isa. LXI, 1; Lc. IV, 18.

³ Ps. XLIV, 8.